

Lövétei Lázár László

A „FEKVŐRENDŐR”-PETŐFI¹

Kerényi Ferenc emlékének ajánlva

Gondolom, senki nem azt várja tőlem, hogy elmondjam, ki volt Petőfi Sándor. Újszerű Petőfi-olvasattal se fogok kísérletezni – nem vagyok irodalomtudós, hogy ilyesmire vetemedjem. Viszont én is magyar anyanyelvű vagyok, így nyilván velem is szembejött Petőfi már a kezdet kezdetén, szinte a Miatyánkkal egyidőben. S ha tetszik nekem, ha nem, azóta is lépten-nyomon belebotlom Petőfibe. Sok-sok személyes történettel tarkított, rövid utazásra szeretném tehát invitálni Önöket, abban a reményben, hogy utazásunk nem lesz unalmas, és hogy minden kitérő végén a „fekvőrendőr”-Petőfi vár majd ránk.

2018. február 2-án, éppen a születésnapomon, irodalmi estre voltam hivatalos a kunszentmártoni József Attila Könyvtárba. Hogy múltjék a színészdrukk, a bemutató előtt elkezdtem turkálni a könyvtár által kiselejtezett kötetek között, kezembe is akadt rögtön egy zsebbe való Arany János, Juhász Ferenc válogatásában. Nagyon szép esszé vezet be a verseket, az egyik legszebb, amit Arany kapcsán olvastam – csak hát, ugye, az a „fekvőrendőr”-Petőfi...

Arany máglyáján – írja Juhász Ferenc – a szikrát-lobbantó, a teremtést-indító (...) Petőfi volt, a tündér-üstökös, a verhetetlen-hitű, a vad és tündökletes, az égitest-szárnyalású, a magával-rántó, rólunk a gyöngeség viasz-álcáját leolvasztó, a kétségek dudváját leperzselő, a hitünket megújító.

Mint látják, csodaszép, Juhász Ferenc-es metafora-bokorban jelenik meg előttünk Petőfi, szálljunk is alá gyorsan a Mennyek Országából a hideg flaszterre!

Bő egy hónappal ezelőtt olyan szállást foglaltunk családilag Szovátán, amelyiknek az étterme valóságos étel-költeményekkel büszkélkedhet.

1 A 2019. október 28-án a Petőfi Irodalmi Múzeumban, a *Bolyongó üstökös. A Petőfi-kultusz alakváltozásai* című kiállítás megnyitóján elhangzott beszéd szerkesztett változata.

„Illatos morzsában sült süllő tejszínes spárgaraguval”, „Konfitált sertésszűz vargányával” – ilyesmik szerepeltek a kínálatban, egyáltalán nem csoda tehát, ha eszembe jutott egyik neves fotóművésznünk élménybeszámolója valamelyik állami kitüntetéséről, illetve az azt követő ünnepi vacsoráról. Az élménybeszámoló summázata röviden a következő: hadosztálynyi pincér szaladgált föl-alá furcsábbnál furcsább falatokkal, mindenki csippentett ebből is, abból is – a végén mégis mindenki éhesen maradt. Talán mondanom sem kell, hogy erről meg szegény Mikes Kelemen jutott eszembe, aki bujdosása elején, II. Rákóczi Ferenc kíséretében ugyanúgy éhesen maradt a díszvacsorán, mint az én neves fotóművész barátom. Íme, hogyan emlékezik vissza minderre Mikes a *Törökországi levelekben* 1717. október 28-án:

...ki gondolhatná, hogy a töröknek olyan jó étele volna. A' való, hogy mindenikünk éhezett. De az is való, édes néném, hogy étlen költem fel az asztaltól, noha ettem legalább nyolcvan tál étékből. Ezt kéd el nem hinné, ha a szokást nem tudná. Eb szokás, kutya szokás! Jaj! édes néném, elig mártottunk egyszer a tálban, hogy azt elvitték előllünk, a másodikat, a harmadikat, egyszóval hetven vagy nyolcvan tál így repült el előllünk; némelyikben még nem is mártottunk, már vitték. (...) Felfogadtam akkor haragos koplalásomban, hogy soha éhen török vendégségben nem megyek.

Amíg a konfitált sertésszűzre vártam Szovátán, földézttem mindezt a feleségemnek is, mondván, hogy a *Törökországi levelek*nél szebben nem is kezdődhetett volna a magyar széppróza, mégis száz évnyi hebegés-habogás következett, mert holmi *fentebb stíl* miatt illetet kerékbe törni a magyar prózanyelvet – egészen a pimasz Petőfi 1845-ös *Uti jegyzetek*jéig. El is határoztam, hogy ha hazaérek, előveszem ismét Petőfit, mert úgy emlékeztem, hogy már első olvasásra is elbűvölt a Petőfi-próza irigylésre méltó közvetlensége. Lapozunk bele mi is az *Uti jegyzetek*be:

Hát egyszer csak döcögni kezd a bárka, de olyan embertelenül, mint némely poéta urak versei... elannyira, hogy kénytelenek valánk kiszállani, ha úgy nem akaránk járni, mint nem tudom kicsoda, akinek csontjai izzé-porrá töretek. Kiszálltunk tehát, és én láttam, hogy ott vagyunk, ahol sejtém: Aszódon.

Ah, kedves olvasó (...), ha te tudnád, mennyi fekszik rám nézve e kis szócskában:

Aszód!

Hanem ezt nem olvasnod kellene a flegmatikus papírról, de hallanod, ah, amint ajkaimról legördül társaságában az elandalodás sohajtásának:

Aszód -! -! -

Csak egyszer kellene ezt a szót tőlem hallanod, s azonnal kitalálnád, hogy én itt három esztendőig tanultam... akarom mondani: jártam iskolába.

S mily eseménydús három esztendő!

1. Itt kezdtem verseket csinálni - -

2. Itt voltam először szerelmes - -

3. Itt akartam először színésszé lenni.

A verselés a szerelem eredménye volt. A színésszé lenni akarásnak pedig nem annyira eredete, mint következménye nevezetes.

Nevezetes és szomorú!

Professzorom (isten áldja meg őt!) jónak látta tettbe menendő tervemet egy olyan férfinak megírni, kinek eléggé nem dicsérhető tulajdonsága volt: a színészetet csodálatra méltóképen való módon gyűlölni. Ezen ritka tulajdonú férfi történetesen épen az atyám volt, ki - mint jó atyához illik - a veszedelmes hírvétel után egy percig sem késett pokoli örvénybe sülyedendő fia megmentésére rohanni. S istentelen szándékomtól csakugyan eltérítettek atyai tanácsai, melyek még hetek múlva is meglátszottak... hátamon és lelkem porsátorának egyéb részein.

Ó, pályaelhagyók istene - sóhajthatnám Petőfi ironikus modorában -, vigasztald meg a dühöngő atyákat! Történt ugyanis, hogy 1990-ben, tehát nagyjából akkor, amikor elkezdtem a Műszaki Egyetemet Kolozsváron, Ion Iliescu román államelnök nyugdíjba küldte Hargitafüredőről az én 48 éves édesapámat, így akarván megszabadulni a fölöslegessé vált bányászoktól. Igen ám, csak hogy a szédületes iramban inflálódó nyugdíj egy idő után szinte semmit se ért... a húgomat is fizetni kellett Székelyudvarhelyen a tanítóképzőben... három szemeszternyi műszaki egyetem után én mégis levelet írtam Kolozsvárról édesanyámnak, azzal a kéréssel, hogy ha édesapám is úgy gondolja, akkor én bizony átfelvételiznék a bölcsészkarra.

Apád káromkodik - válaszolta édesanyám -, s azt üzeni, hogy gyere haza, itthon is tudsz tanulni, gazdálkodjál te, ő meg Magyarba dolgozni.

Így lettem másfél évig... no nem katona, mint Petőfi, hanem csak falusi kisgazda: szántottam-vetettem, kaszáltam, búzát arattam-csépeltem, kivágtam és hazafuvaroztam a téli tűzifát stb. Édesapám meg élte a székely feketemunkások életét. Hányódott hol ide, hol oda. Szinte mint az öreg Petrovics István a csőd után. Aztán néha cseréltünk:

magyar-román szakos bölcsészhallgatóként nyaranta én is kipróbáltam, milyen is idegenben a „fehér kenyér”. Mivel mostanában épp ezekkel a hónapjaimmal foglalkozom, hadd idézzem egyik, ez ideig publikálatlan versemet – már csak azért is, mert a vers végén (mily meglepő!) megint ott kísért Petőfi szelleme:

BOLDOG ÍZEK

Nem pont ezek a legboldogabb ízek –
 Mondja hétéves fiad a konyhában
 Valami nem-szeretem-étel mellett üldögél
 Van így néha
 Hogy beletrafál a közepébe
 Te éppen Szentendrével és a parizerrel kinlódsz
 '86-ban
 Udvarhelyen
 Bentlakó diákként a meggylevest
 '96-ban
 Szentendrén
 Feketemunkásként a parizert utáltad meg egy életre
 Zsömle parizer és zacskós kakaó
 Huszonnyolc napig zsömle parizer és zacskós kakaó ebédre
 Aztán azok a boldog lövétei ízek a huszonkilencedik napon
 Rokonlátogatás Vecsésen
 Tyúkhúsleves
 Pedig öt évvel korábban szinte megutáltad a tyúkot is
 Nagysolymosról
 BA esküvőjéről jövet eltévedtél Héjjasfalván a kukoricásban
 Muszáj volt fölérned Udvarhelyre a hajnali székely gőzössel
 De eltévedtél részegen a kukoricásban
 Nem találtad a vasútállomást
 Bekopogtál az egyetlen kivilágított házba
 Tyúkot kopasztottak éppen
 Hajnali 3-kor
 Azok a rémült tekintetek
 Köszöntél illedelmesen
 Már amennyire illedelmes tud lenni egy részeg ember
 Mondtad hogy a héjjasfalvi vasútállomást keresed
 Azt a megkönnyebbülést
 Hogy nem a tyúkot
 Hanem csak a héjjasfalvi vasútállomást keresed
 S azt a megkönnyebbülést
 Meg is ölhettek volna

Mint Petőfit amott a szomszédban
Gondoltad másnaposan
Már a vonaton
Útban a lövetei tyúkhúsleves felé.

Visszatérve Héjjasfalváról-Fehéregyházáról, és rákanyarodva végre (egy kicsit komolyabban is) a „fekvőrendőr”-Petőfire, kénytelen vagyok néhai Kerényi Ferenc levelébe kapaszkodni. Sok-sok évvel ezelőtt ugyanis írtam egy esszét Arany Jánosról, amiben (ha akartam, ha nem) muszáj volt Petőfit is megidézni. Itt és most teljesen indifferens, hogy milyen szövegösszefüggésben kerül szóba Petőfi, a lényeg az, hogy ott van, kihagyhatatlanul:

Ki merné tagadni például – írom az említett esszében –, hogy a sokak által a magyar irodalom legszebb „szöveghelyének” tartott Petőfi-sorokban („Oh lassan szállj és hosszan énekelj, / Haldokló hattyúm, szép emlékezet”) van valami földöntúli ragyogás, ám megmagyarázni senkinek nem sikerül, honnan ez a fény...

Mivel 2007-ben Kerényi tanár úr kapta az egyik Székelyföld-díjat, kezébe nyomtam Csíkszeredában az esszémét, azzal a kéréssel, hogy ha ideje enged, olvassa el a vonaton, s esetleg mondjon szakvéleményt is róla.

Kedves Barátom – írta Kerényi Ferenc 2007. október 30-án –, szerencsésen hazaérkeztem, és már vissza is küldtem a vonatjegyet. Arany-tanulmányod tetszett; friss és ropogós. Így kell kortársnak megőrizni a klasszikusokat. Talán egyszer megmagyarázom a két Petőfi-sort. Barátsággal: KF

A két Petőfi-sort sajnos nem magyarázta meg: szinte napra pontosan egy év múlva, 2008. október 29-én már halott volt. 2008 közepén még megjelent ugyan *Petőfi Sándor élete és költészete* című „kritikai életrajza”, de választ abban sem találtam az értetlenkedésemre.

Ahogy azt sem értem, hogy a négy elemít is csak ímmel-ámmal kijáró édesapámnak miért kattant be annyira *A puszta, télen*, hogy még most, 77 évesen is kívülről fújja! Igaz, neki főleg a vers „istállós” részénél csillan fel a szeme, akkor tudniillik, amikor a béres „a csizmaszárából / Pipát húz ki, rátölt, és lomhán szipákol, / S oda-odané: nem üres-e a jászol?” Valószínűnek tartom, hogy édesapámnak azért nagyon fontos költő Petőfi („kultikusnak” biztosan nem mondaná, nem igazán ismeri

ezt a szót), mert olyan jól összefoglalta mindazt, amit gyerekkorában, egész télen át egyedül gondozva nagyapám juhait, erdei tanyánkon átélt. Hogy másoknak mikor és hogyan volt fontos, még fontosabb, legfontosabb Petőfi a halála óta eltelt 170 évben, hogy ki milyen célra használta Petőfit – nos, talán ez a kiállítás is magyarázatot ad minderre.

Időben
(vegyes technika, 70 x 90 cm)